

האם מותר להשתמש באסטרולוגיה?

אנשים רבים בדורנו פונים ל"יודעי דבר" כדי לברר מה טומן העתיד בשבילם, לטוב או לרע. יש המבקשים מידע מפי המסתכלים בכף היד ויודעים לפענח השרטוטים. יש המעיינים בעלי תה, או בעשן העולה מהנר הדולק. ויש הבודקים ע"פ הורוסקופ, כלומר צפיית העתיד לפי ידיעת שעת לידת האיש או האשה השואלים וידיעת איזה כוכב שולט בשעה ההיא. ויש כאלו הבודקים לפי באיזה חודש נולד השואל. באופן כללי זה נקרא "בדיקת המזל" ובעיתונות החילונית מתפרסם טור של מומחה לזה. נציע שתי שאלות:

[א] האם יש לתת אימון בצפייה זו? כלום יש אמת במה שמבשרים לנו (לטובה או לרעה) צופי העתידות?

[ב] האם התורה מתירה לעסוק בכך?

בזמנו נשאל הרב אברהם קוק אם כדאי לחזק את האמונה בעולם הנשמות ובתחיית המתים על ידי עסק העלאת המתים (מה שנקרא בלועזית "סייאנס" או "ספיריטיזם") והמת מגלה לנוכחים פרטים כאלו שלא היו בידיעתו של מנהל הסייאנס המעלה את המת. על ידי זה יתברר שיש באמת עולם רוחני ממשי ואמיתי. ענה הרב (שו"ת דעת כהן, סי' סט, עמ' קסז) שהדבר אסור. אין הרב מכחיש שיש אפשרות מעשית לבצע העלאת המת, אלא קובע "אין כדאי לחזק את האמונה על ידי תחבולות כאלה, הקרובות למכשול איסור. ויותר טוב לקיים 'תמים תהיה עם ה' אלהיך' (דברים יח, יג)".

הרמב"ם (הקדמה לפירוש המשנה, מהד' הגר"י קאפח, עמ' ה"ו) מלמד כי לכמה אנשים יש חוש על-טבעי והם אמנם יכולים להגיד עתידות, אבל הם אינם צודקים בכל הפרטים. [גם רמב"ן על דברים, תחילת פרק יג, הזכיר חוש מוצלח זה]. ואין השומע יודע לברר מה נכון בדברי צפייה שלו ומה מוטעה. זה שלא כמו בדברי נבואה, שכל מלה שבה אמת (אלא אם כן צפו לרעה, והנידון חזר בינתיים בתשובה. ואז גם הרע מתבטל). ולכן אין לסמוך על מגידי עתידות, אפילו אם במקצת דבריהם הם קולעים למטרה, כי גם יוליכו שולל בדברים מוטעים. יש מהצופים על פי מזלות שנתברכו בכשרון זה. אבל מפני שבחלק מדבריהם הם טועים, הם מוליכים את השואל שולל לצפות למה שלא יקרה לו כלל.

לדעת הרבה מהראשונים (פרט לרמב"ם, בהל' ע"ז סוף פרק יא) אמנם יש אפשרות מעשית לעשות פעולות לשנות את הטבע על ידי כישוף. אבל התורה בכל זאת אסרה המעשים הללו (עיין דברים יח, י"ג). אבל במאמרנו זה אין אנו דנים על שאר מעשה כישוף, אלא על צפייה במזלות. ופרט זה נכלל במה שהוזכר ונאסר שם "מעונן" (פסוק

י. יש ג' דעות בגמרא (סנהדרין סה ע"ב) מה פירושו. ההלכה נפסקה כדברי רבי עקיבא המפרש את הפסוק כך: "זה המחשב עתים ושעות, ואומר היום יפה לצאת [לדרך], למחר יפה ליקח" [לקנות סחורה]. כלומר לפי חכמת המזלות הוא קובע עונות וזמנים שהם מסוגלים לדברים שהם לטובה או לרעה. כמו שיש אנשים בזמנינו המבקשים לדעת מתי טוב לעשות טיפול רפואי, או זמן "מוצלח" לערוך נישואין וכיו"ב. כל זה אסור. וכך כתב רש"י: "תמים תהיה עם ה' אלהיך: התהלך עמו בתמימות ותצפה לו, ולא תחקור אחר עתידות. אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות. אז תהיה עמו ולחלקו". ומקור לדברי רש"י הם דברי חז"ל בפסחים (ק"ג ע"ב) "שאינן שואלין בכלדיים". וכך נפסק בשו"ע (יו"ד סי' קעט, סעיף א) "אין שואלין בחוזים בכוכבים".

לכן כל ההולך לשאול ולחקור אצל מגידי עתידות, ואפילו אצל גוי (כדברי הרב אברהם קוק, "דעת כהן", עמ' קסח) עובר איסור מהתורה. אבל הגרוע מזה, הוא גם מקלקל אחד מעיקרי האמונה, כדלהלן.

[א] המאמין שגורלו טוב ולרעה נקבע על פי כח עיוור שמיימי, אינו מייחס שכר ועונש שלו לפי מעשיו הטובים או רעים, אלא מאמין שהכל כבר נקבע מראש. מצוותיו או עוונותיו לא "יזיזו" את מצבו המאושר או האומלל. סבור הוא שאיננו כלל תחת שיפוטו של הקב"ה. ולכן יפה כתב רמב"ם שיש בזה סרך עבודה זרה (ולכן כתב איסור זה בהלכות ע"ז פרק י"א ה"ח).

[ב] המאמין בהשפעת המזל, עלול להתיימש ממתת הרחמים, כיון "שנגזר" עליו לסבול. לכן לא יפנה לה' בתפילה וגם לא ירבה במעשים טובים; אך לא יתחרט מעוונותיו ולא ישוב בתשובה עליהם.

[ג] המאמין שאופיו של אדם נקבע על פי מזלו (לפי הכוכב המסויים ששלט באותה שעה שנוגד השואל) כופר שיש בכוחו של האדם לשנות את מדותיו ותכונותיו. וכך לשון הרמב"ם: "אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי אומות העולם ורוב גולמי בני ישראל שהקב"ה גוזר על האדם מתחילת ברייתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן. אלא כל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם, או חכם או סכל, או רחמן או אכזרי, או כילי [קמצן] או שוע [פזרן] וכן שאר כל הדיעות, ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו, ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאי זה דרך שירצה" (הל' תשובה, פרק חמישי ה"ב).

הרמב"ם (באגרתו לחכמי מרשיליא, "כתבי הרמב"ם", מהד' לפסיא, ח"ב עמ' 25 ונמצא בשינויים קלים ב"איגרות הרמב"ם", מהד' הרב יצחק שילת, עמ' תעט-תפ) לועג למאמין במקצוע האסטרוֹלוגיה וקורא לו "פתי יאמין לכל דבר". ומוסיף "וכבר חיברו הטפשים אלפי ספרים, וכמה אנשים גדולים בשנים ולא בחכמה איבדו כל ימיהם בלמידת אותם הספרים, ודימו שאותם ההבלים הם חכמות גדולות". ובהמשך דבריו מוסיף: "וזאת היא שאיבדה מלכותנו, והחריבה בית מקדשנו והאריכה גלותינו והגיעתנו עד הלום.

שאבותינו חטאו ואינם, לפי שמצאו ספרים רבים באלה הדברים של דברי החוזים בכוכבים, שדברים אלו הם עיקר ע"ז כמו שביארנו, טעו ונהו אחריהם ודימו שהם חכמות מפוארות ויש בהן תועלת גדולה. ו[לכן] לא נתעסקו בלמידת מלחמה ולא בכיבוש ארצות, אלא דימו שאותן יועילו להם. ולפיכך קראו אותם הנביאים ע"ה סכלים ואוילים. ודאי סכלים ואוילים היו ו[הלכו] אחרי התוהו אשר לא יועילו ולא יצילו" עכ"ל. כלומר המאמין במזלות, נחלש מההשתדלות הטבעית. בימי אבותינו לא התכוננו כראוי למלחמת הגנה נגד אויבי עם ישראל (ולכן הובסו). וגם בימינו אדם החושב "כי נגזר עליו" ע"פ מזלו, נכנע ואינו מנסה לשפר מצבו.

הרמב"ם אומר שהנביאים הוכיחו על זה. איפה? אפשר כי כוונתו לדברי ירמיה (י, ב וגם פרק ד, פסוק כב). כלומר סמכו אבותינו על בשורת משפט הכוכבים ולא ערכו כראוי השתדלות טבעית להתגונן נגד אויבי ישראל (בבל ואשור). נוסף על כך סמכו על בשורת משפט הכוכבים ולא עסקו בתיקון מעשי המצוות ותיקון תשובה על שגיאותיהם במדות וכיו"ב.

עלינו להכיר ולדעת: יש רק כח אחד בלבד המנהל את עולמנו, זה הוא הקב"ה. והפונה לגורם אחר הוא הנכשל בסרך עבודה זרה. ואין לומר שהקב"ה הוא עצמו קבע את המזל ולכן אין בזה סטיה מעבודת ה', כי הרי ית"ש הוא שגזר איסור שאין לנו לדרוש במזלות. "לא תעוננו"!

הגאון הרב יוסף קאפח כתב מאמר מקיף בנושא זה ("כתבים", ח"א עמ' 84-93) ושם מביא מדבריהם של ארבעה גדולי הראשונים המלגלים או אוסרים פניית השואל לדעת עתידו או מה הן מדותיו ע"פ הכוכבים. והם ר' סעדיה גאון, ר' יהודה הלוי ("כוזרי"), רבנו בחיי ("חובות הלבבות") ורמב"ם (עיקר דברי הרמב"ם הם שם בעמ' 89-91). אבל המפתיע הוא שמי-שהוא ערך צנזורה בדברי "חובות הלבבות" במהדורה המפורסמת. בשער יחוד המעשה (פרק חמישי, במהד' הגר"י קאפח, עמ' קעה-קעז) הרי מתקיף רבנו בחיי פנייה זו לברר אצל משפט הכוכבים, ואומר "יש בכך מן ההתעלמות מהבטחון על הש"י וההתמסרות לו, וקבלת משפטו וגזירתו ברצון וכו'. ויביא זה אל הכפירה בהש"י" עכ"ל. וכל המשווה מהדורת אבן תיבון (שם) מוצא שהושמטו שם שני עמודים אלו, וזה מוזר. ושמא כך הגיע כת"י המסורס לידי המתרגם אבן תיבון, אבל הוא לא אותנטי.

עיינ מאמר ארוך שלנו על נושא האמונה במזלות ב"תחומין" (כרך כו, עמ' 478-486) והבאנו שוב בכרך זה.